

21. Смирнов А. Страсті за Мазепою, або Невідома спроба скасувати анафему на гетьмана в роки Другої світової війни [Електронний ресурс] / А. Смирнов // День. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/311184> (1.10.2010). – Назва з екрана.
22. Станції метро «Республіканський стадіон» перейменують [Електронний ресурс] // Українська правда. Київ. – Режим доступу : http://kiev.pravda.com.ua/news/4d00f681bbd8b/view_print/ (9.12.2010). – Назва з екрана.
23. Станція метро «Республіканський стадіон» почала в Бозі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.expres.ua/news/2010/12/09/41942> (9.12.2010). – Назва з екрана.
24. Ткаченко Ю. В Києве появиться улица Шухевича [Электронный ресурс] / Ю. Ткаченко // Комсомольская правда в Украине. – Режим доступа : <http://kr.ua/daily/161210/258428> (16.12.2010). – Название с экрана.
25. У Києві очікують масштабне перейменування вулиць [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrinformkorr.blox.ua/2010/12/U-Kiyevi-ochikuyetsya-masshtabne-perejmenuvannya.html> (17.12.2010). – Назва з екрана.
26. У Києві перейменують 200 вулиць (Список) [Электронный ресурс] // Газета по-українськи. – Режим доступу : <http://gazeta.ua/articles/life/365311> (16.12.2010). – Назва з екрана.
27. Улицу Петлюры в Києве хотели переименовать [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://for-ua.com/politics/2010/11/02/151513.html> (2.11.2010). – Название с экрана.

УДК 070: 808.2: 81'271.14 = 161.2

А. Ю. Яворський – лаборант навчальної лабораторії журналістської майстерності інституту філології та журналістики Волинського національного університету імені Лесі Українки

Мовні помилки в журналістських текстах (на матеріалі одного номера газети «Край Кам'янецький»)

*Роботу виконано на кафедрі видавничої справи та редагування і журналістики
ВНУ ім. Лесі Українки*

Систематизовано різнотипні мовні аномативи, вилучені з газети «Край Кам'янецький», та запропоновано способи їх усунення. Простежено частотність кожного типу помилок, окреслено ступінь їх лінгворизику в процесі редагування.

Ключові слова: мовна норма, мовна помилка (анорматив), синтаксична помилка, пунктуаційна помилка, морфологічна помилка, словотвірна помилка, орфографічна помилка, лексична помилка.

Яворський А. Ю. Языковые ошибки в журналистских текстах (на материале одного номера газеты «Край Камянецкий»). Систематизированы различные языковые аномативы, изъятые из газеты «Край Камянецкий», и предложены пути их устранения. Прослежена частотность каждого типа ошибок, определена степень их лингвориска в процессе редактирования.

Ключевые слова: языковая норма, языковая ошибка (анорматив), синтаксическая ошибка, пунктуационная ошибка, морфологическая ошибка, словообразовательная ошибка, орфографическая ошибка, лексическая ошибка.

Yavorski A. Yu. Linguistic Mistakes in Journalistic Texts (Based on the Materials of «Region Kamianets» Newspaper). In the article the polytypic abnormalities from the «Region Kamianets» newspaper are systemized, and the ways of improvement are suggested. The frequency of every type of mistake as well as the level of linguistic risk in the process of editing is traced.

Key words: linguistic norms, linguistic mistake (abnormity), syntactic mistake, punctuation mistake, morphologic mistake, word-building mistake, orthographic mistake, lexical mistake.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мовна культура періодичних видань – не тільки запорука адекватного розуміння публікованих матеріалів, а й важлива характеристика видавничої справи в державі, засіб пропаганди мовних знань. Водночас рівень мовної грамотності в

сучасних друкованих ЗМІ, особливо регіональних, залишається далеким від бажаного. З огляду на це актуальність обраної теми сумнівів не викликає.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблема мовних помилок хоч і має численну бібліографію, однак лишається відкритою і невичерпаною. Достатньо актуальна вона й у сучасній українській пресолінгвістиці. Спроби системного опису помилок на матеріалі газет зробили Т. Г. Бондаренко [1], А. О. Капелюшний [2], які простежили типологічні ознаки мовних помилок, з'ясували причини їх виникнення тощо.

Формулювання мети та завдань статті. Мета пропонованої статті – систематизувати різно-типні мовні помилки, що трапляються на сторінках регіональної газети «Край Кам'янецький» (видається в м. Кам'янці-Подільському Хмельницької області з 1930 року), та окреслити ступінь лінгворизику помилок кожного типу в процесі редагування.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналізований фактаж дібрано з одного числа газети «Край Кам'янецький» – із випуску № 37 за 9 вересня 2011 року (при покликанні на це видання вказано лише сторінку, на якій засвідчено помилку). Негативний мовний матеріал, вилучений із газети, містить більше ста різнотипних аномативів.

В опрацьованих газетних текстах виявлено ряд власне орфографічних помилок, серед яких переважають буквені. Так, відсутня літера *г*: *в ґрунт вносять* (с. 7), *верхнього шару ґрунту* (с. 7), *очищають від ґрунту* (с. 7), *від поверхні ґрунту* (с. 7), *підготовлено ґрунту для сівби* (с. 2) тощо. Простежено випадки написання подвоєного *ни* у нетипових позиціях у прикметниках та дієприкметниках: *властивості зеленних рослин* (с. 7), *плоди, відібранні для насіння* (с. 7). У реченні *Вони використовуються всередину [...] при білях, маткових кровотечах, підвищеній нервовій збудливості, а також зовнішньо – як дезинфікуючий і бактеріостатичний засіб* (с. 13) виявлено відразу два орфографічні аномативи: після префікса *dez-* в іншомовних словах правописна норма передбачає написання *i*, а не *и* (ОСУМ, 196); помилкове написання *при білях* із кореневим *i* замість очікуваного *о* у відкритому складі відображає аналогію до форми називного відмінка однини *біль*. Помилку в оформленні іншомовного слова, зумовлену впливом російської мови, простежено й у випадку *рослина сімейства астрових* (с. 13): орфографічна норма передбачає написання *айстра*, *айстрові* та ін. (ОСУМ, 18). Засвідчено кілька аномативів у написанні великої літери: *привітати школярів із Днем Знань* (с. 1), *тут Свято Знань продовжилося* (с. 4), *рік тому доручав Уряду* (с. 1), *Глава держави заявив* (с. 1) тощо.

У журналістських текстах чимало випадків порушення фонетичних правил милозвучності мовлення: *кожен з нас, й ми переконані, й нинішнє зростання* (с. 1), *хтось з дітлахів, й з неї* (с. 4), *м'яко й впевнено* (с. 8), *в ґрунт вносять* (с. 7) та ін.

У реченні *Збирають молочної стиглості та зелені помідори і закладають їх на дозоровання* (с. 7), очевидно, маємо так звану невласне орфографічну помилку, або помилку складання: *дозоровання* замість *дозрівання*.

Морфологічні аномативи в місцевій пресі мають невелику частотність. Зокрема, у конструкції *зверху на насипу картоплі* (с. 7) виявлено помилку в оформленні іменника *насип* у місцевому відмінку: норма передбачає словоформу *на насипі*. Помічено ненормативне вживання флексії *-у* замість *-а* (ОСУМ, 463) у формі родового однини іменника чоловічого роду: *одна з [...] галузей аграрного сектору* (с. 4).

Журналісти зловживають активними дієприкметниками теперішнього часу: у випадках *діюча влада, діючої влади* (с. 1) можна використати лексему *чинна, чинної*, у випадках *завідуючий клубом* (с. 6), *завідуюча, завідууючу* (с. 1) – деривати *завідувач, завідувачка, завідувачку* тощо.

Структура *теперки* (пор.: *Теперки й нам є чим перед туристами та гостями древнього Кам'янця похвалитися* (с. 4)) може бути кваліфікована як словотвірна помилка, що відображає одне з явищ місцевої говірки.

Велику частотність у місцевих друкованих ЗМІ мають лексичні помилки. Одна із причин їхньої появи – *семантична модифікація лексем*, або лексико-семантичний процес, у результаті якого слово частково або повністю втрачає свою концептуальність, системність, семантику і набуває властивостей, що нормативно йому не притаманні [1, 9]. Так, у випадку *вірно вчинити в тій чи іншій ситуації* (с. 1) контексту відповідає лексема *правильно*, а не *вірно*. Журналісти нехтують лексичною нормою і тоді, коли послуговуються словом *наступний* замість *такий*, пор.: *Від сплати за навчання [...]*

звільнені наступні категорії населення (с. 3). Як порушення лексичної норми кваліфікуємо вживання слова *відтак* 'потім, згодом; далі' (СУМ I, 647) у значенні 'отже': *Відтак, роботи в цьому напрямку заплановано повністю завершити вже у вересні–жовтні* (с. 1). У реченні *На місці книгозбірні сільський голова завбачує створити зал урочистих подій* (с. 1) замість очікуваної лексеми *планує* використано слово *завбачує*, значення якого контексту не відповідає: *завбачувати* 'знати наперед, на основі певних фактів робити передбачення, висновки про розвиток, настання яких-небудь явищ, подій', 'правильно орієнтуючись у яких-небудь обставинах, здогадуватися наперед про щось' (СУМ III, 39). У реченні *Хворобливі відчуття в області серця* (с. 13) у невластивому значенні вжито іменник *область*: згідно з лексичною нормою, він доцільний тоді, коли йдеться про адміністративно-територіальну одиницю в межах держави або про простір, у якому поширене певне явище (СУМ V, 520). Наведене ж речення можна відредагувати так: *Хворобливі відчуття в серці*.

Помічено помилки, зумовлені неточним розумінням семантики іншомовних слів. Так, у конструкції *сільський голова посприяв делегуванню з бюджету сільради ще 60 тис. грн* (с. 1) замість лексеми *виділення* помилково використано запозичену *делегування*, значення якої не відповідає контексту: *делегування* 'обрання депутатом', 'передача функцій, повноважень на певний час' (СУМ II, 236).

Одна з помилконебезпечних груп слів – пароніми. Так, сплутування значень близьких за звучанням слів *вдача* 'сукупність психічних особливостей, з яких складається особистість людини; характер' та *удача* 'позитивний, бажаний результат чого-небудь, щасливий збіг обставин для когось; успіх' (Гол., 563–564) простежено в реченні *Бажаємо всім міцного здоров'я, великої вдачі* (с. 1): контексту відповідає така лексема *удача*.

У словосполученні *основний пріоритет* (с. 1) убачаємо плеоназм: з огляду на семантику іменника *пріоритет* ('переважне, провідне значення кого-, чого-небудь' (СУМ VIII, 106)) прикметник *основний* при ньому зайвий. Ознаки плеоназму можна простежити й у конструкції *планами на майбутнє* (с. 1): сегмент *на майбутнє* тут зайвий, семантично порожній.

Деякі лексичні помилки відображають результати інтерферентних процесів, найперше – вплив російської мови. Один із різновидів помилок цього типу – інтерферени, або лінгвоодиноці, утворені шляхом буквального перекладу з урахуванням фонетико-вимовних норм української мови [1, 10]. Так, у реченні *Ті саме були за роботою – вчилися рахувати, співставляти фігурки тощо* (с. 1) як інтерферему кваліфікуємо лексему *співставляти*: російському слову *сопоставлять* в українській мові відповідає *зіставляти*.

Виразні ознаки лексичних помилок мають конструкції *займає провідну роль* (с. 1) – варто використати варіанти *посідає провідне місце* або *відіграє провідну роль*; *олія надає загальнозміцнюючу дію* (с. 8) – замість *надає дію* варто писати *має дію* тощо.

У журналістських текстах трапляються неологізми (наприклад, терміни), що постали шляхом словотворення на основі наявних у мові морфем, однак не відповідають літературній нормі: *Це сприяє кращому обпробковінню шкірки* (с. 7), *Ознакою стиглості гарбуза є суха обпробковіла плодоніжка* (с. 7) тощо.

У реченні *Садочок може дати фору навіть міським закладам такого типу* (с. 1) вбачаємо фразеологічну помилку: замість сполуки *дати фору* варто використати добре відомий в українській мові фразеологізм *утерти носа*.

У журналістських матеріалах трапляються і функціонально-стилістичні помилки. Так, неорганічний пафос і надмірну образність, що лише заважають сприйняттю змісту, відзначено в реченні *Поєднання масової фізичної культури та спорту є надійною опорою прекрасного майбутнього нашого району та держави в цілому* (с. 1).

Простежено кілька типів синтаксичних помилок, які в журналістських текстах відзначаються великою частотністю. Так, надто часті випадки порушення усталеного порядку слів: *Завітала Ніна Францівна в сільську школу* (с. 1), *Дуже вже любить їх вирощувати завідувача* (с. 1), *Побувала перший заступник і в сільській раді та бібліотеці* (с. 1) тощо. Більшу супроти літературної норми частотність має прийменник *по*: *розпочнуться роботи по заміні аварійної ділянки* (с. 3) – треба: *розпочнуть заміну аварійної ділянки*; *виконання показників бюджету [...] по власних доходах* (с. 2) – треба: *за власними доходами*; *розпочато процес розмежування лише по п'ятій частині земель* (с. 1) – треба: *лише на п'ятій частині земель* тощо. У реченні *Попри цвинтар ніколи не йшли з криком, свистом, чи будь-якою розмовою* (с. 7) замість відповідного контексту прийменника *повз* використано

попри, що в цьому значенні в сучасній українській літературній мові кваліфікований як застаріле слово (СУМ VII, 225–226). Один раз використано зайвий прийменник: *має місце на сьогодні* (с. 1), натомість бракує прийменника для у конструції *комплектуючих автомобільної промисловості* (с. 3) тощо.

Простежено порушення норм керування в підрядних словосполученнях. Так, у реченні *В тому, що маємо сьогодні в навчальному закладі, завдячуємо районній владі* (с. 1) словосполучення *завдячуємо в тому* варто замінити нормативним *завдячуємо тим*. Подібну помилку виявлено в конструціях *приурочене до 20-ї річниці Незалежності України та завершенню* (треба: (до чого?) *завершення*) *збирання врожаю* (с. 2); *обговорено коло питань, пов'язаних із розширенням бізнесу та виробництва* (треба: (із чим?) *виробництвом*) *японської компанії на території України* (с. 3) тощо.

Надто велику частотність має дієслівна зв'язка *є* у структурі складеного іменного присудка; у більшості випадків її можна уникнути: *Не цураймося того, що ми є інтелігенція* (с. 6); *Великим гріхом є не знати те, що християнин знати повинен!* (с. 7); *Поєднання масової фізичної культури та спорту є надійною опорою прекрасного майбутнього нашого району та держави в цілому* (с. 1); *Метою робочої поїздки [...] є огляд об'єктів* (с. 3) та ін.

Журналісти часто допускають помилки в реченнях із відокремленими поширеними обставинами. Згідно з синтаксичною нормою, дієприслівникові звороти в таких реченнях, виражаючи додаткову дію, відносяться і до дієслова-присудка, і до підмета, тобто виконавець основної і другорядної дії спільний [3, 287]. В аналізованих текстах виявлено порушення цієї норми: *Рішенням виконавчого комітету затверджено щомісячну батьківську плату за навчання, встановивши єдиний стандарт оплати навчання* (с. 3).

На рівні простого речення відзначено також аномативи, пов'язані з **неправильним утворенням ряду однорідних членів речення; такі конструції мають ознаки логічної помилки, пор.:** *Ознайомилася з їхніми справами, проблемами, шляхами їх вирішення, напрямками роботи та перспективами розвитку* (с. 1).

Окрему групу синтаксичних помилок становлять ненормативні утворення, які засвідчують **порушення відповідності займенникових еквівалентів замінюваним словам**. Таку невідповідність помічено в основному у складнопідрядних реченнях: *В нас є [...] молодь, які свято шанують* (треба: *яка свято шанує*) *українське слово, пісню й музику* (с. 6); *Проведено капітальні ремонти в навчальних закладах, де його* (треба: *їх*) *роками не було* (с. 1); *Поцікавилася Ніна Фабіянська в малечі, чи добре їм* (треба: *їй*) *у садочку* (с. 1) та ін.

У газетних текстах виявлено ненормативні конструції, що засвідчують **неправильну побудову складнопідрядного присубстантивно-означального речення**. Згідно із синтаксичною нормою, у таких конструціях підрядна частина може займати або постпозицію, або інтерпозицію, але обов'язково після опорного субстантива [3, 321]. Тому типовою позицією пояснюваного іменника є розміщення його безпосередньо перед сполучним засобом, унаслідок чого виникає співвідношення «субстантив + сполучне слово (зрідка – сполучник)». Як приклад порушення цієї схеми наведемо конструцію *Зінаїда Костянтинівна згуртувала навколо себе колектив педагогів, закоханих у свою справу, який давав вихованцям міцні знання* (с. 5): підрядна означальна частина від означуваного іменника *колектив* відмежована поширеним відокремленим означенням, а це ускладнює сприйняття змісту. Подібну помилку засвідчує речення *Надзвичайно гарний куточок для розвитку зеленого туризму, що омивається річкою Збруч* (с. 5): підрядна частина стоїть після іменника *туризму*, але означає не його, а субстантив *куточок*.

Інколи трапляються помилки в оформленні речень із різними видами зв'язку. Так, у конструції *Серед основних недоліків, що найчастіше фіксують, це: будівлі не обладнано установками пожежної автоматики, не просочено вогнетривким розчином дерев'яні конструції горщик, приміщення не в достатній мірі забезпечені первинними засобами пожежогасіння* (с. 2) редагування потребує перше речення: *Серед основних недоліків [...] такі*.

У журналістських текстах простежено кілька різновидів пунктуаційних помилок. Так, виявлено випадок ненормативного вживання коми між підметом та присудком: *Великі, не вражені хворобами бульби, деякий час зберігають у прохолодному місці* (с. 7). У реченні *Без коріння – ми перекотиполе* (с. 7) невмотивоване тире.

Виявлено випадки помилкового вживання ком між однорідними членами речення, поєднаними одиничними єднальними чи розділовими сполучниками: *Елементарних знань про поведінку в святих*

місцях ми не маємо, та й мати не можемо (с. 7); Проходячи, чи навіть проїжджаючи біля цвинтаря, завжди хрестилися (с. 7) та ін.

Трапляються помилки у відокремленні вставних слів та конструкцій: *А може гордим птахам не сподобалося місце* (с. 4); *Може хтось з дітлахів, оступився, впав у воду* (с. 4); *Стосовно Оришинського напрямку, то за словами першого заступника голови РДА Ніни Фабіянської, роботи там також не припиняються* (с. 1) тощо.

Поширене постпозитивне означення та поширена обставина можуть виділятися комою лише з одного боку, пор.: *Її тримають дві-три доби в купах укриних соломомою* (с. 7); *Вона відзначила, що незважаючи на певні труднощі в фінансуванні, класи охайно прибрані* (с. 1). Відомі помилки у відокремленні постпозитивних поширених прикладок (згідно із синтаксичною нормою, такі прикладки з обох боків відокремлюються комами): *Гостинна тезка, завідувач закладу Ніна Лобата запросила на екскурсію* (с. 1); *Завідуючий клубом Микола Вапничний та завібліотекою Валентина Вапнична – сімейний дует, ініціатори й організатори всіх заходів у селі, доклали чимало зусиль* (с. 6).

Згідно із синтаксичною нормою, у структурі складнопідрядного речення підрядна частина відокремлюється комами від головної, але аналізовані тексти засвідчують порушення цього правила: *Стежать щоб туди не потрапила вода* (с. 7); *Головне, для чого потрібна ця робота – виключення можливості порушення конституційних прав громадян* (с. 1); *Проте є тут і давні проблеми, серед яких – [...] проведення опалення, оскільки в школі ще діє пічне* та ін. (с. 1); *Крайові квітки язичкові, жовтогарячі або золотаво-жовті, ті, що в середині – трубчасті, жовті* (с. 13) та ін.

Часто відсутня кома між частинами складносурядного речення: *Прийде час і ми будемо там, на цвинтарі* (с. 7); *Цей період зберігання картоплі називають лікувальним і відбувається він при температурі +10+12 °С* (с. 7) та под.

Імовірність появи пунктуаційного анорматива зростає у складних реченнях із безсполучниковим зв'язком між предикативними частинами. У таких конструкціях перед другим реченням, яке пояснює, доповнює перше, розкриває його зміст або ж означає причину, підставу того, про що говориться в першому реченні, іноді ставиться тире, тоді як норма передбачає тут двокрапку, пор.: *Проте вересневі ночі вже сповіщають про настання календарної осені з її передзимовим подихом, холодами, а отже, пересторогою – ось-ось доведеться гріти власні домівки* (с. 2).

У газетних текстах помічено кілька помилок в оформленні прямої мови та цитат. Так, у конструкції *«Як і де знайти відповідь на болючі проблеми?»*, – запитують добродійки (с. 7) після прямої мови, у кінці якої стоїть знак питання, перед словами автора кома зайва. У випадку *«Це що, стара, я на тебе горбатитися буду?!»* (с. 13) після прямої мови крапку ставити не варто.

Висновки. Дослідження мовних помилок дало можливість визначити ступінь лінгворизику, який виникає у процесі редагування журналістських матеріалів. Так, високим ступенем ризику відзначаються лексичні, синтаксичні, пунктуаційні помилки, середній інтервал помилконебезпечності мають орфографічні анормативи, найнижчий ступінь ризику мають морфологічні та словотвірні помилки.

Основні причини появи анормативних одиниць – незнання норм сучасної української літературної мови, вплив російської мови та місцевої говірки, а також дія аналогії до інших форм.

Умовні скорочення назв використаних джерел

Гол. – Головащук С. І. Словник-довідник з правопису та слововживання / С. І. Головащук ; за ред. В. М. Русанівського. – К. : Наук. думка, 1989. – 829 с.

ОСУМ – Орфографічний словник української мови / уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. – К. : Довіра, 1999. – 989 с.

СУМ – Словник української мови. В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / Т. Г. Бондаренко / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 18 с.
2. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування : практ. слов.-довід. журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів : ПАІС, 2002. – 576 с.
3. Сучасна українська мова / за ред. О. Д. Пономарева. – К. : Либідь, 1997. – 400 с.